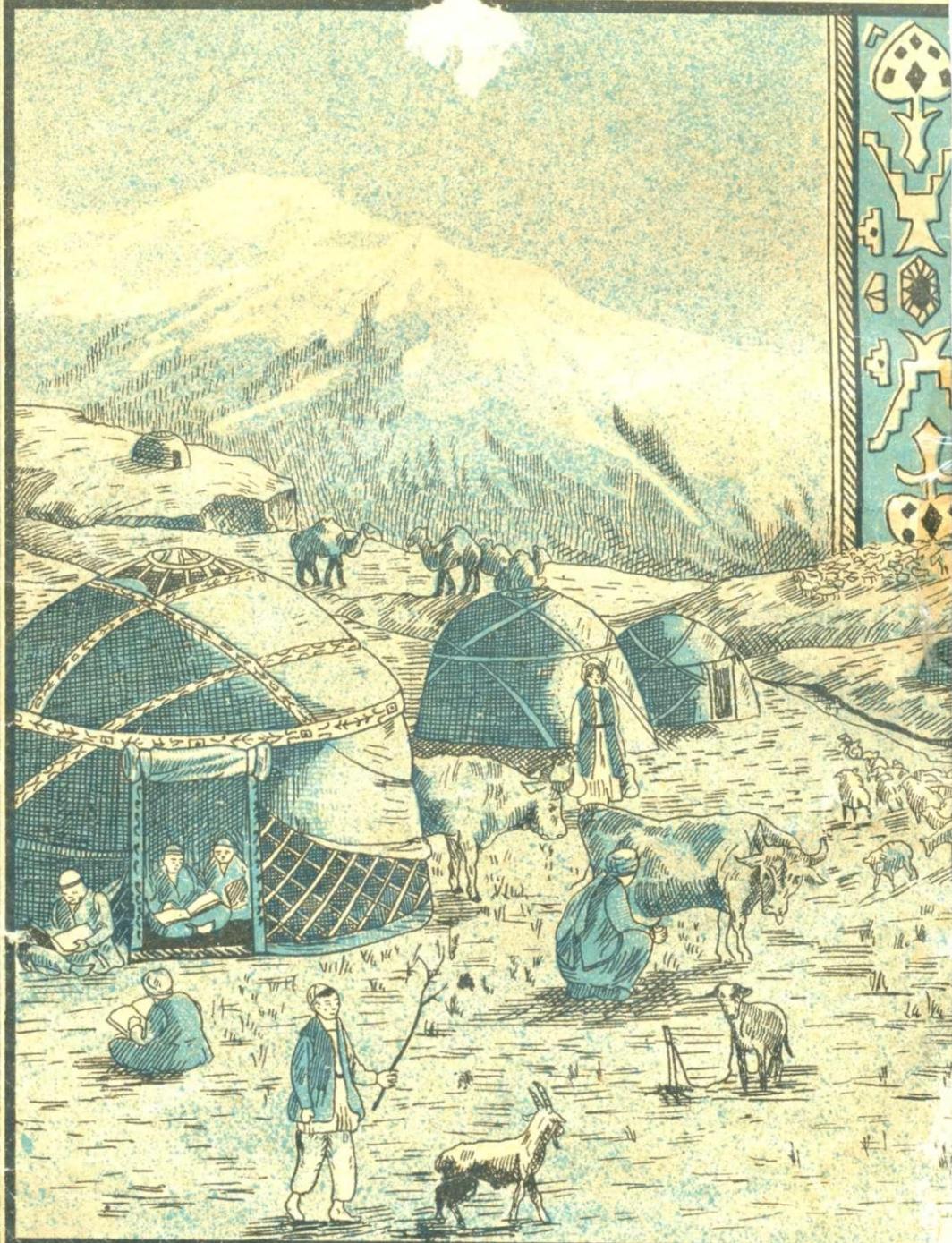

بوتون دوئي، امگه، كچىلەرى بىرىكىشىدە

اھ. آراباي اوۇاچ.

قىرغىز آلىپىدەسى

! *A^{РАБАЕВ}*

БУИВАГЬ

На кара-киргизоком яз

I

АЗИА ТСКОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛИСТИО
Ташкент. 1924 г/

بۇ تۈن دوزىيە، امىڭىدە كۈچمەھرى بىر يېكىنلىكىدە!

~~Күргىز 134~~

اھ. آراباي اوغۇلۇ.
Арахадаев Ч.

قۇرغۇز آلپىدەسى

Күргىز ئەللىرىدى.

-7. -1924.

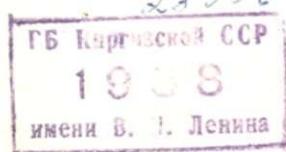

СРЕДНЕ-АЗИЯТСКОЕ
ГОСУДАРСТВЕННОЕ
ИЗДАТЕЛЬСТВО

Ташкент, 1924 г.

اورنا آسيا ماملاكتات
باشماقىنىدا تاشكىنت
1924 يىل.

СРЕДНЕ-АЗИАТО

باشقى سوز

آر بىر اۇلۇت اوزىنە اهچىلىۋە ئىلى بولبوي اۇلۇت بولالبait. اهچىكتۇلى جوق اۇلۇت مادانىيەتتەن، ماعارىفتان قورۇق فالۇزۇدا شەك جوق، حاقيقات بانىبىز مادانىيەت ھەم ماعارف زامانى بولغۇندۇقتىان آر بىر اۇلۇت اوز ئە تىلى مەنەن اھزىزلىگەن اھمەگە كېچىلمەرىنە تاربىيە بەرب ھەم كەدەيدىن كەلەرلى جاش مۇزۇندارن امنە تىلىنىدە مەكتەب، كىتەبتەر دايىرلاپ شۇنۇ مەنەن بىيا قىلىۋۇ تىش.

منا بۇاڭىڭ كەرەكتۇر كەچىلىكتى كەڭىش حۇكماتى كەمۇنۇس پارتىياسى ولدۇ كەڭىرەچا اب بەرب اولتۇرات.

آل اەمى آنداي بولغۇندۇ قرغۇز بولغۇن جەرى اوزىنچە بىر اۇلۇت كەنېزىدە نالاش جوق بىر-اوق تۇر كىستەندەگى باشقۇلۇتتاردان تل جۇزۇندە دىن آپىرما باربى؟ دەگەن بىر سوال بار! جوبوب آچق آلبەتكە بار.

I - موندان ھەمكىچىرى جارم جىلدان بەرى سۈيىلەتوب كىلىنگەن قرغۇز ئىلىنىڭ فاتىشىستان ساقىتالىب كەلدى دەب آيتۇزۇغا ھەچ كەم تالاشىباس. (برەم-لارام كىرگەنلىنى بولسو قرغۇز بوركۇن كېگەن چىغار). ھەميسالى اوزبەك، تانار باشقۇ تۇرۇشكە رۇزىلارينىن تىلىن آلساق آرابى، فارسى تىلدىر كوب قانشقا-ان اھكىچىدەن لۇغات ھەم شىۋادا كوب باشقۇلاق بولغۇندۇن جالپى تۇشىنۇز مکن اھمەس.

II - بىزگە امڭىچە جاقۇن تل فازاق ئىلى بىر-اوق آندا لۇغات، شىئىجاغىنinan ز آپىرما باراڭىچى تۇرەدە آيتقاندا تابش ھەم اۇن جاغىنinan جانا اولار غافوپۇلا رغان تامغا جاغىنinan آپىرما كوب. شۇنەڭ اۆچۈن فازاق تىلىن قرغۇزغا امنە بى اوردۇندا آيتەرەب كوز جۇھۇب جۇر كۇزۇ دۇرۇس اھمەس.

ھەميسال، كورسۇتوب اولتۇرۇز آجات اھمەس تىلەگەن آدام بولسو منا بول قرغۇز آلبىيەشىن آلب باشقۇ تۇرۇشكە رۇزىلارينىن آلبىيەسى مەنەن سالشىتىرى سا تىت دەبىز.

جانادا امسكەرنىب اوتوگە بولودۇ: منا بۇ قرغۇز آلبىيەسى تارتىپ فلتۇزۇدا بلىبىزگە امڭىچە جاقۇن بولغۇن فازاق آلبىيەسىن تارتىبىي آنلىدى ھەم جالغۇزۇرۇزدا آيتلىغاندىاي لۇغات شىۋا جاغىندا جانادا نوبۇش ھام اون جاغىنداڭى رەمالار اوېغۇ آنلۇب اوزكەرتىلىپ تىزلىدى.

فىقلەن آيتقاندا تۇماق قرغۇزجا تە گەرەك تەنەنەي جاسالدى

مندان بىلايى ٖ تل قورالدارى ھەم باشقا اوقيۇ كىتەبىھرى اوشول جول
مەندەن بارماقچى.

I مۇعالىمەرگە امىسكلەرنىز: قرغىز تىلىنىڭى ۵ (بېش) ٠ اوندۇز تىپشىتار
آرقايسىسى اهكىدىن سوزلۇغا مۇمكىن «تۇو، جۇو، بۇز، جۇز، سان، نان،
اھك، جەك، جىبىن، قىيىن» سىياباققۇ.

II «آ» قرغىز تىلىنىڭە هەج ۋاقت اچكە آيتلىبات جاغنى «ء» سىياباققۇ
اچكىمەرنە آلبىت.

III سوز آياقتارنداغى «ى» مەندەن «ۇ» نۇن فازاق تىلىنىڭىدە
ئودۇ مۇلدۇزك قرغىز تىلىنىڭە كوبۇنچۇ آچق امىشىتىلتە.
شوندۇقتان آچق امىشىتىلەنچە ئەلماشتىرى باي جازۇز كەھرەك.

سوز بىشىدا «و» جاڭى «ۇ» بولسو آياقى ئۇندۇز تىپشىدا كوبۇنچۇ
«و» جاڭى «ۇ» بولماقچى. مىسالى: اوشۇ، اوشۇ، قوروو، بوروو،
توقىمۇق، اوفقۇرۇق، تۇندۇزك. سىياباققۇلار.

IV بولار دان باشقا سوز آياقدانداغى جارناتق، جالفوولوردو «ت، د» آپ
آچق امىشىتىلەنچە جازلۇ تىش تابلدى. تابلغان كەمچىلىك كېيىن تل قورالدارى
نارتىپ قىلىنقىچا تەكشەرلەپ تولۇقتانماقچى.

V آلىپىدە اور تو آرپىن سۈرەتى كورسەتلېدى اوغۇن تۇبىتۇ آجات
تۇشىبەگەندەكتەن. اول آلىپىدەن جازيلۇنان آچق كورنۇب اولتۇرات. شۇنۇڭ
سىياباققۇ آياققا جازىلا تۇرغان «غ» تامغاسىدا كورسۇنۇلەدى قرغىز تىلىنى
آيتلىغاندۇقتان.

VI بۇ آلىپىدە ھام باشقا اوقيۇ كىتەبىھرى جانادا قرغىزدىن كوركوم خالق
آدابىياتتارى تاشكەنت شالارنداغى قرغىز جاشتارىنىن مادانى ھام ماعارف
اویۇمۇنۇن ھام قرغىز- فازاق بىلە كەمسيەتسىن تابشىرۇز بويۇنچا اوشولۇر.
دۇن قاراماغىبىنان ئوتۇپ ماماڭىلە كەن بىلە كەڭشىنىن قابىلدۇمەندەن باستىرىپىل
اولتۇرات. ھام باستىرىلماقچى.

منا بۇل آلىپىدەنىڭ كەنگىن ناڭ جول جوبۇو كورسو تکون دادىتۇز
مۇعالىمەرىبىز بولوغالسا، راحمات آيتىپ اھبى كەلگەن جەرنىدە اكىنچى باسلۇدا
اوىڭىلۇپ باستىرىپىز.

آيرقچا قرغىز مەكتەبىنەرنىدە منا آلىپىدەنى اوقدۇقان مۇعالىمەردىن اۇمۇت
اھتەبىز، اھنە تىلىن تۇبۇنەن تۇرە قاراپ تەكشەرلەپ، اوز پىكىرلەرن كور
سوتۇلەرن.

۷۷ اسکەرتۇق: منا بۇ آپىدەنى اشقىچ رەتىمە جازدىق فا-
 را قرغز كەممىسى آيرىم بولبۇستۇن مۇرۇن: شونۇك ئاچۇن
 سوز آياغىندانى آرپ نامغالارى قرغز تلىينە كەلەمە گەن جەرلە-
 رىدا بار اول خاتالق بۇل آپىدەن مىنابۇ باسلۇۇندا آشا نە-
 شهرلىھدى آنداي كەمچىلەكتەر دەن بارىن تەكشەرب كىتەبىتەرى يېزدەن
 اه كىنچى باسلۇۇندا جولغۇ قويوبۇز بۇل برنچى آدمدا بۇتۇن
 اوزگورتۇب جىبەرۈگە قولايسىز بولغۇن سەبىتەر بار: ۱) مۇعا-
 للەمەر يېزدەن داغلىمىسى آزدق ۲) قرغزداڭى قالام تارنارلۇق
 اوقۇغاندار يېزدەن جاندا مۇعالەمەر يېزدەن تالقوسونى تۇشىۋە كەندەك
 ۳) تاشكەندەگى خزمانچىلار يېزدەن كۇچۇنۇن آزدىيى بولۇز.
 شونۇك ئاچۇن بۇ جلقى باستىرلغان كىتەبىتەر يېزدى ئاولچوب
 بىرجلغا جەتەرلەك غانى باستىرلەپ اولتۇر اپىز.

اھ. آرایى اۋۇلۇ.

۲۴ جل. انچى مارت.

آ - د - ر

	آ	آ	آ	آ
دار	د	د	د	د
دارا	ا	ا	ا	ا
آدر	آد	آدا	آرا	آدر

آر، آرا، آرادا، آد، آدا، آدر،

*) بۇل ئۆچ آرپىنى اهك مۇرۇن ناقىايغا جازب باشقا - باشقا قىلىپ
آبدان بالداردى تانشىپىرۇۋۇ كەرك. آبدان تانشقاندان كىين كېتىمېن
اوقوتۇۋۇ تېبىش.

(*)

أَلْ

آل	آلا	آل
آدال	آلار	ل
آلدار	آدر	آل
دالدا	آردا	ا
آرال	دالدال	لا

آل، آلا، آلار، آلاردا، آدا، آدال، دال، دالدا،

ادل، آدر، آدل، آلار، آدر، آلدا.

*) بۇ جەردەدە يالدارغا آيتۇۋ كەرەك: قاي بىر آرب تومونىكۇ آرىپتار مەنەن
جالفاشات، قاي بىرى جالفاشىيات دەب. جالفاشىياتۇرغاندار: «آ» «د» «ر»،
جالفاشا تۇرغاندار «ل». جالفاشا تۇرغان آرپتى جالفاردا قۇيىزۇغۇن كەسپ
جالفايىزدەب آيتۇۋ كەرەك. جانا تومونىدۇ آر بىر آرب كەلگەندە منداغىدىاي
تۇشۇنىرىۋ كەرەك

ش - ش

شاش	آل	اش
شاشار	الش	اشا
الاش	ار	شار
الاشا	ارش	شال
الاشتا	اداش	شالدار

اش، آشا، آشار، آل، آلا، آلاشا، آمر، آداش،
آداشار، آرا، آرالا، آرادا، آدل، آردا، آش آل،
آدر آلس، آدل آرداش، آشار آرالاش، آرشات

س - س

سادا	آش	آس
سارالا	آشا	آسا
آسار	آشاما	راس
سال	سادر	آلس
سالار	سالدار	آدس

آس، آسا، آسار، شاش، شاشار، آلاس، آلاسا،
آلسا، آلس، آرالاش،
آش آس، آدرآلس، آلساآلار، سالسالار، آشارسال

ٿ - ٿ

سارت	تاش	آٹ
آرت	تاشتار	آتا
تارت	تات	آناش
آرتار	دات	آتار
تارتار	سات	تارال

تال، تالا، تالا، تالاش، تالاس، دارت،
 تارت، آت، آرت، شارت، سارت.
 آت سات. تال تارت. آرال تار. آدر تاش.
 سادر آت ساتار. سارت آلار.

(*)

و - و

تورو	او تور	اور
توردو	اور تو	اور دو
اور دو	شور	اور ول
سور	شورو	اوت
سور در	تور	او تو

اور، اورو، تور، تورو، اوت، او توش، تول،
تول تو، او شو، او شول، او سول، تو سور، قور وو،
توب، دوب، دوبور.

تور تور دو، اور دو و آت، اور تو تولور، او سول بالا.

*) "و" ئوز باشىدا كەلسە او كۇنا ناياق قوبولات. آل ناياق او قۇلىمابىت
ئەك سۇبۇر، ئۆچۈنغانى دەپ بالدارغا آيتۇر كەركە.

1 * 1

$_o \backslash * J < J - r J) \} J j - , J j < _o \backslash j \mathcal{Z} - _{J_f} J J - _o L F - . ^ B L$

$> \sim ! - _o U - . J J - _o B L - . J Y - J L J - J L < j , J$

$. U ^ O J U - ^ {J B} - . L U M J - J B L - L ^ ^ T - ^ I B$

ق - ق

آلاقان	ساقا	آق
قول	ساقال	اوق
قولو	توق	اوقو
قولقو	توقف	تاقد
قالقان	توقفول	تاقا
تالقان	اوقو	تاقالا

قار، قال، قاش، قاشات، قارا، قارال، قارالداش،
 قوش، قوشوق، قادا، قادوو، سوق، سوقو، آشق، قاشق.
 قار آق. قارت ساق. قونوق توق. توقو شوق.
 قالادان قارنداش آل. آق، قارا آرالاش.

ب - ب

بوشون	سابا	اوب
قاپ	سابالار	او بوو
قاباتتال	تاب	بال
قابقان	تابا	با لا
دالبار	تابالار	بالدار
قالبدر	بوش	ساب

شاب، شابر، دابر، بال، بالتا، بالقا، بالباق، بودو
 بور، بورباش، بااتر، باقر، بالبان، بورقوق.
 قورقوق بالا. بورقوق تانادا. بور تاقتادا. باقا،
 بالردا. قارا آت قابتالدا. قابقان قولوتدو.

وْ - وْ

قُوش	قُور	اُور
سُولُوْو	قُوراق	اُوروْو
بُوْو	تُور	بُور
بُوْلا	تُوراق	بُوروْو
قُولُون	بُول	سُور
قُودُوق	بُولاق	سُورا
بُودُور	تُوش	دُوْو
شُورُوْو	تُوشَا	دُورُلا

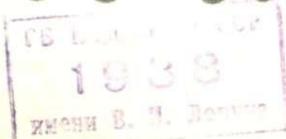
اُور، بُور، سُور، قُور، تُول، قُون، اُون، اُرفُون،
 اُرفُوش، بُوروْل، بُوروْش، دُوروْس، سُوف، سُوفُلار،
 تُوف، تُوفُلار، قُوفُوش، قُوفُشتار.
 قارا بُورا. بُول بُوقا. سُورقُولُون. قُولا قُونان.
 آسل قُوش. آرق آت. اون اوروق.

) .. و " توراسندا آيتلغان عسوبيو تاياقتى مندادا آيتۇ كەرەك.

ج - ج

جاتاق	جول	جان
جاتا قتار	جو او	جانار
آجار	جو ل	جار
آجارلۇو	جو لقۇن	جاراد
اوجو	جو ور	جاش
اوجولۇو	جو ورات	جاشار
با جا	جو وون	آجار
با جالۇو	جو وش	قا جار

جاش، جاشا، جورت، جوتا، جورو، جولدوش،
 جوور، جو ور، قانجا، قانجار، جاز وف.
 جاسوول، جаш بالا. جاقن تالا. جارق جول.
 جولبۇن آت. قالجان قابتالدا. قارۇق، جاراق آسن.
 جاتىغا حاقالاتىبا! آجارلۇو جاش قۇرق جاتىباس. جان
 جولدوش، جار داقولدوش. جاش جان جاشق بولبىسۇن.

22550

چ - ج

اوج	چانا	آج
اوچهوچ	چاناج	آچار
چاچ	چورا	آچات
چاچاق	چورقا	چال
چار	چوق	چالا
چابچاق	چوقو	چالار
چولرق	چاچار	آلچا
چوبور	قاچار	آرچا

چار، چارا، چال، چال، قاچ، قاچار، چاب، چابار،
 چوق، چوقولا، چور، چورقاڭ، چاق، چاقچا، باق،
 باقچا، قورۇچ، قۇلاچ، آرچا، آقچا، قو، قور، بوقچو،
 آچو باس. آچقل آش. بۇرچاق چاچ. آق چاتر. قارا
 چاقا. آچقات. آق چاچ. جاش چاق.
 اوئن قۇلاچ آرتان. قاراچتان قابار آلدىق. قاراچاچ جاش بالا.

ڦ - ڦ

ڇوڻا	دوڻال
ڇوڻال	دوڻالدار
ڇوڻاق	دوڻالدوڻ
بُوڻا	اوڻال
بُوڻاق	اوڻارا
بُوڻاقتار	دوڻالاب
تُوڻار	قُوڻا
دوڻلڻار	قاڻالار
ڦا	ڦال
ڦوڻا	ڦوڻان
سُوڻان	سُوڻاندا
دوڻا	دوڻاندا
دوڻان	دوڻالا

ڦاقت، ڦاقاس، ڦوڻا، ڇوڻان، ڦاقت بار، ڦاقاس
 قوڻانات، آرقان ڇوڻالات، سُوڻان قردا، آت دوڻالا.
 ڦاڻا بارندا، دوڻاندن توبه، اوڻندو اوڻالا، ڦولوندڻو
 ڦوڻالا، آڻال سُورا، آنان اوڻو.

م - ه

آلما	ماش	تام
چالما	ماشماق	تاهماق
آلماق	هول	شام
جۇلماق	هولو	شاماڭ
هۇرۇت	ماس	چاما
قۇرۇت	ماشا	چاماڭلار
اورەون	آدام	جارما
قۇمان	آدم	جارم

مال، مازال، ماقال، مامق، تامر، شامر، قامر، جامان، جامات
 مارقا، مالتا، ماتا، داام، ساام، جالان، جۇمشاق، تابشماق، جاـ
 شىماق، تانشماق، آشماق، چالشماق.
 ماسجامان مامق جومشاق. چامام جوق. موقاقتىم. جۇمۇرتقاـ
 تابىتم. قالام، قارنداشآدم. اوقيۇفاوقيۇب آدام بول.

(*)

ي - ي

جلقى	آلدى	آرى
جلقىچى	آلچى	آلى
ادم	بالقى	مالى
ارەچى	بالچى	ماچى
جيرم	جارتى	دانى
جيرمەچى	جالچى	دانچى
قاھچى	بارقى	سارى
قاھچىچى	نارقى	بارى

فانى، جانى، سانى، سارى، بارى، قارى، آرى، چيراق

ارچى، سەنچى، ارمەچى، جيرەچى، قرماچى.

آدم آلدى، آسان باردى، جاردى جاتىا، تامچى نامدى، چيراق

جاندى. جلقىچى جلقى باقتى. قادقانچى قابقان سالدى

(*) «ي» مۇز باشى، بولسو شىپۇ تاييان فوېقلات جىانادا بىلۇمۇنىنى «ي»
بازلىباتى تايياڭى قىلات دې عباير قۇز كەرەك عام سەپىوتاياقتى بىرگە باز آنداز
شۇرسۇتۇز كەرەك.

ع - خ

جورغو	چاباغان	آغا
جورغوغو	قاتاغان	آغاد
ساغن	چالغر	ساغا
ساغندغان	آلخو	ساغان
تامغا	شاغل	ساغاق
تامغالار	شاغلدار	جالغان
چاغملغان	قۇرغماق	جانغان
چابلغان	قۇرغاغان	مالغان

ایرغۇو، تارىيغۇو، ارغىت، قارغىت، چالغرت، جارغاق، سىنغاڭ،
تۇنغاڭ، آلغىچ، آشىيغىچ، جاشىيغىچ، قرغىچ.

جورغو جورغولودۇ. تامچى شورغولودۇ. مالچى مالغا تامغا
سالدى. آشم آتغا باردى. آتاغا بىلا قۇۋانچ. اوقدۇن بار،
ساباق آل.

ز - ز

تۇز	ذار	از
تۇزاق	زارل	ازا
مۇز	ارد	ازاب
مۇزداق	قارذ	قاز
قۇزۇ	زوو	قاذا
مۇزۇو	زووقۇ	تاز
توعۇز	سز	تازا
قومۇز	سيزق	جاز

آزق، قازق، جازق، ساغز، ناغز، قرغىز، قازان، قازان، آرمان، قىزق، بۇزۇق، قۇزغۇن، ساغزقان.
 آن آلسز. آرابا جانسىز. قاز قارمادم. قازان آستىم. قازاق، قرغىز قارنداش. قۇزبالا آرالاش. آزغان توزغۇن قارالاش. سىزق سزآق قاغاز. سينقسز قىزىل قارنداش.

پ - ب

اوپُور	آرپا	آپ
توپُور	آپات	آپا
قالپاق	تارپُور	سپار
چارپُور	تالپاق	قاپا
جالپاق	جاپراق	قاپار
توپُوراق	آپر	توپُو
اولپوق	تاپر	توپچو
تورپوق	جاپر	توپور

قاپال، تاپال، تاپان، چاپان، اوپول، قوپول، سوپول، سوپوق،
 تومپوق، تورپوق، چاپچاق، اورپاق، اولپاق، شاپاق، جالپاق،
 بالاپان. آق قالپاق. آلا چاپان. توقول تورپوق. قوپول بالا.
 جالپاق تالا. جاشل جاپيراق. قارا توپوراق. چالپوو آن. تاپال
 بۇورا. آرپا جارما. سورپو شتى. بۇورا چارپيدى. چۈلپۈن
 چىقىتى. بالاپان اوچىۋ.

ڭ - ڭ

چاغىڭ	اوڭىڭ	اڭ
شاغىڭ	اوڭۇڭى	اڭىڭى
آغلۇڭ	سوڭىڭى	تاڭ
تاغىڭ	سوڭۇڭى	تاڭى
مالۇڭ	چوڭىڭى	چاڭ
سازىڭ	چوڭۇڭى	چاڭى
جازىڭ	مۇانىڭى	داڭ
مالىڭا	مۇڭۇڭى	داڭى

اڭ، جڭ، چڭ، دڭ، جامگى، جاشغۇرت، فاڭىرىت، اوڭغۇق،
 توڭغۇق، تۇڭغاڭ، جاشغاڭ، قوڭۇز، دوڭۇز، قوڭۇر، جالاڭ،
 جالتاڭ، چاشداق، آشكىدۇو. چاشىدۇو جول. آشىدۇو تۇو. داشغۇل
 قورۇو. قالڭى قاشا. قارتالاڭ آبشقىا، جاشنى شىم. جالاڭ تۇن. تالاڭ
 آتى. آشچىلار جاتى. فاڭىرىت اوڭغۇلدۇ. قارغا قاشقىلدادى.
 آت آرالاڭ باردى. آسان آڭ تالاڭ قالدى. قارا آت ماشقا بولىدۇ

ب - بى

قا يقى	جا ي	آ ي
قا يغى	جا يا	آ يا
شا ير	او ي	با ي
چا ير	او يلو	با ييا
آ يۇ و	بې ي	تا ي
با يۇ و	بو يو	تا ييا
قىيى	بو يو ق	ما ي
قىيىن		ما ييا

آي، آيلا، باي، ساي، سايرا، افي، اويا، اوياڭ، اوپۇق، سۇرناي، دايرا، داريا، ماريا، چاي، چايقا، اوي، اويلون، تايغان، سايغانق. آى جارق. جاي جازق. سۈپۈق چاي. ساغز چاي. آيۇف مايرق. جول آيرق. قىيشق تاياسق. قورودون قوي جايلىدى. اوي سايغانقاتاب قاچتى. جايىت جلقيغا تولىدۇ. آيل جايلىوغو قوندۇ. قويچۇ قويون چاپتى. بالدار اوينوب جاتتى.

ءُو - ئُو - ئِي (*)

جون	تُور	اُور
جُون	تُور	اُور
جو نُو	تُور	اُر
جُو نُو	تُور	اُر
او گُو	دو لش	بول
او گُو	دو لش	بول
او نُو	دو لش	بول
او مُور	دو گُو	بُور
او مُوت	دو گُو	بُور

ارى، ئارى، ئات، ارم، ئارم، اريمى، ئاريمى، تول، ئنول،
 ئنلولو، بُور، بُور، بُورقۇقۇ، تُور، تُور، سُورقۇقۇ، سُور، سُور،
 سُورقۇقۇ. قامش اوردۇ. قامچى ئاوردۇ. ئات ئاوردۇ. آن
 جۇردۇ. اوچىلدۇ. ئاوت جارالدى. اوڭۇ بۇزۇلدۇ.
 اوزۇمدۇن عبوز چاپانم بار. علم سۇت چەتى.

(*) «ءُو» اھك-لەق قىۋاجىسى مېرى سوزۇدۇن او گۈندە قىۋاچى تىزىسا آرتىاردىن
 بارى اچك، آيتلاڭ دەپ باداڭما، عىلىدۇرۇدۇ كە، لەك.

۸ - ۸

اھنە	شەر	اھل
اھرتە	شەرىيىنە	اھر
تەز	چەر	اھز
تەرەز	چەرۇۋ	بەز
جەبە	جەڭ	تەز
جەمەلە	جەڭ	بدر
مەندە	جەلەڭ	جەر
بەھ	جەمە	سەل

مەن، مەندە، سەن، سەندە، چەر، چەرە، سەر، سەرە، سەرمە،
تەرمە، تەرمەن، بەرمەن، بەچەڭ، بەچارا، اھسەن، اھسەن، تەڭ،
تەرەڭ، اھرمەن، شەرمەندە.

اھرتە دەم آلدىم. آتقا جەم سالىم. قىھرەزە تەرەددى. جەر
نەربەلدى. نورت جەرە تورت. اون آلتى. اُفوج جەرە جەتى
جىيىرما عبر. آلتى جەرە بېش اوتوز. اھلەبەس اھلىنىه باردى.
جەرە سەل آلدى مەن اھرم آتقا چاق. بەھ سالان بولىدۇ.
مەن جازا بىلەم.

کـ کـ

کـ چ	کـ هـ ر	اـ هـ کـ
کـ چـ ر	کـ دـ ز	اـ هـ کـ کـ
تـ دـ زـ هـ کـ	کـ دـ دـ دـ مـ هـ	بـ دـ کـ
تـ دـ نـ تـ هـ کـ	کـ هـ مـ	بـ هـ کـ نـ
شـ هـ کـ هـ ر	کـ هـ تـ تـ کـ	تـ دـ کـ هـ
بـ هـ کـ هـ ر	کـ هـ لـ نـ	جـ هـ کـ هـ
تـ دـ هـ کـ	کـ هـ لـ نـ چـ هـ کـ	سـ هـ رـ کـ هـ
اـ هـ رـ کـ هـ	سـ هـ لـ کـ نـ چـ هـ کـ	اـ هـ هـ کـ

اـ هـ لـ دـ کـ، اـ هـ رـ مـ دـ کـ، اـ هـ شـ مـ دـ کـ، تـ هـ زـ هـ کـ، کـ وـ رـ وـ کـ، کـ وـ لـ وـ کـ،
کـ وـ بـ چـ وـ کـ، کـ وـ گـ وـ رـ، کـ وـ کـ وـ رـ، کـ وـ لـ کـ وـ کـ، کـ وـ وـ کـ، کـ وـ هـ وـ کـ،
کـ وـ رـ موـ، کـ هـ چـ کـ رـ دـیـ، کـ هـ لـ نـ کـ هـ پـ چـ هـ نـ، کـ وـ نـ اـ چـ لـ دـیـ، جـ اـ زـ نـ هـ لـ دـیـ.
اـ هـ چـ کـیـ تـ وـ وـ دـوـ، اـ کـ هـ مـ آـ شـ غـ اـ کـ دـ تـ دـیـ، مـ دـ اـ وـ قـ وـ وـ غـ اـ کـ يـ تـ هـ بـ الدـمـ.
اـ هـ جـ هـ کـ هـ مـ اـ هـ نـ کـ هـ مـ اـ وـ يـ دـوـ، مـ اـ کـ تـ هـ بـ سـ زـ کـ يـ شـیـ اـ دـ اـ مـ بـ وـ لـ بـ وـ يـ تـ.
اـ هـ مـ گـ کـ چـ لـ اـ دـ لـ کـ هـ مـ بـ وـ لـ بـ وـ يـ سـ. اـ هـ رـ چـ هـ کـ اـ رـ اوـ شـ بـ وـ سـ. اـ هـ رـ گـ کـ شـ کـ هـ نـ.
جـ وـ رـ تـ وـ لـ بـ وـ سـ.

كـ. كـ

جورگوموش	اھك	کولى
چه گرتکه	اھگن	کو گۇ
جورگوم	اھگۇو	تۈك
بۇرگو	تەگن	تۇ گۇ
بۇرگون	تەگەرەك	تەك
كەمەگە	تەگز	تەگى
ارگۇو	نەگز	JACK
کو گون	سەگز	چىيگى

او گۇز، لو گوي، اھگە، او گو، تە گرمەن. آلا او گوز، نە گىز دۇن
ئۇسۇز. اھگن اھ گۇو. تە گن اچكەندى، تە گەن شەتاپىسى، ئۇسۇپ بىلەت.
كوب جاشاغان بلىبىت، گوبتۇ چورگون بىلەت. اۇچۇ بىرگە
جاز يلات، تۇبۇ بىرگە قوشولات. اھ سىدىك اھگن، اچەرسىڭ تە گن.
عېر سۈرگۈن بىلىش، اھ سى سۈرگۈن تانش. بۇلۇشكىن اھلىدەن
بۇلدۇر گو آلا! تو شو گۇڭو قاراب آيا غىڭىدى سوز!

قرغز تىلندەگى تىبىشتاردن تامغالارى:

آ، ب، پ، ت، ج، چ، د، ر، ز،
س، ش، ل، غ، ق، ك، گ، ل،
م، ن، و، ۋ، ۋى، ي، ھ.

اۇندۇق تىبىشتاردن تامغالارى: ا، و، ۋ، ي، ھ.

اۇنسۇز تىبىشتاردن تامغالارى: ب، پ، ت، ج، چ،
د، ر، ز، س، ش، غ، ق، ك، گ، ل، م، ن.

جارتى اۇندۇق تىبىشتاردن تام غالارنى؟ ۋ، ي.

اۇنسۇز تىبىشاردىن تام غالارى: ا، ئ (ء)، اچكەلك
قىيۇچىسى دەب آتالات.

آ، غ، ق-الغىيى جوون آيتىلات.

ك، گ، ھ-الغىيى اچكە آيتىلات.

باشقالارنى جۇمشاق بەلگى تۈر باسا جوون آيتىلب.

جۇمشاق بەلگى تۈر سا اچكە آيتىلات.

تۇۇشقان - تۇۇغان الكتەش.

اتا-بابا، آكە، چەچە، آتا، انه، آغا، ئانى، آپا
اھجە، سىڭدى، قارنداش، جەڭە، كەلن، قايىن آتا
قايىن انه، قايىن آغا، قايىن ئانى، قايىن اھجە، قايىن
سىڭدى، قايىن بىكە، بالدىن، كۈيۈو، باجا، تاي - آكە

كېيىملىرى.

چاپان، چەپكەن، كەمسەل، بەشمەنت، كۇرمۇ، تون
اچك، كەمەنتاي، جامنچى، تېبەتهى، تۇماق، توپۇ
مالاقاي، (بورۇك، تاقىيىا) جولۇق، اورومول
اھلەچەك، شم، كويىنوك، اشتان، او تۇك، كەپىچ
مالسى، بايپاڭ، چۇلغۇ، چۈقۈي، موڭۇ، چارق.

اویون - اویونچۇقتار. -

عچوب جاشرمای، سوقۇر تەکە، جاشرماق، بالتام
تاب، چاتماق، آقچوولمۇك، دۇمپۇلدۇك، سەلکنچەك،
شاب كەتتى، تاش قازان، آشكىل، قازاق اویون،
قارا قاشقا، تۈلکۈ سۈيروتموي، اویوم تۇۋۇدۇ،
تۇغۇزقۇمالاڭ، اوردو، اوپاي، اوکچومۇك، ساسىمای،
تايكەل، جەدرەمەك، قۇرچاڭ، اورومېوي، آقساق
كەمپىر پاپالاڭ، قاراڭغىدا كوزفۇم جوق.

تاماقتار - سۇۋسۇندار.

نان، توقوج، بۇورسوق، قۇيماق، كوموج، بادىراق،
ماي تالقان، بۇتقۇ، بىلامق، كوجو، ماقسەم، جارما،
اھت، سورپۇ، قۇرداق، عىشش كەبەك، بۇرتوشو،
جۇفرات. آیران، قىيمىن، ساامال، ئىسۇت، چالاب،
قىيمىران، چاي، قانت، بال، اھجىگەي، بىشتاق، سۇزمو
قۇرۇت،

دەنە دەگى مۇچولور.

باش، ماڭداي، چەكە، كوز، قۇلاق، مۇرۇن، اووز،
 اهەك، عتل، عتش، موپۇن، كوودون، كوكۇرۇك
 آيىن، قول، قارى، بىلەك، شاق-شاق، اوپىكى، بۇر،
 جۇرۇك، قولقۇ، قۇرساق، قارن، اچەگى، جاتن،
 بويرۇك، كوچۇك، سان، شىييراق، شىيىبلچاق،
 سوغونچوق، بارماق، بەش مانچا.

اُۇرى شايىماندارى.

تۇندۇك، چامغاراق، اُۇرق، كەرەگە، اھشك،
 بوسوغو، قالغا، تۇندۇكجاپۇو، اُزۇك، تۇرۇدۇق،
 تو توڭو، قۇرچوو، باشچالقچ، جابق باش، تەگىرچ،
 جەل بۇو، اُۇرق اُچتۇق، عتۇر، قابشت، ارەگە،
 اھرجاق، اھبېچى جاق، ئۇر، قابېتىت، ئۆلانغا
 رەھىگە، قواوەسىم. — تۈلەغا

ءايدش - آياقتار.

قازان، چارا، چاقا، تەبىشى، تاباق، آياق، چويچوك،
 كەسە، چىنى، جان آياق، ئچومۇچ، سۇزغۇ، چويۇن
 قاشق، وۇمغان، چايىنهك، چەلەك، قۇمۇرا، كۇپ،
 بۇلغاق، كونوتك، كۈركۈر، سابا، كونوجوك، كونگۈول،
 چاناج، مەش، تۈلۈپ، آت باشتىق، آياق قاپ، قۇرجۇن،
 كۇپسۇر، قۇتۇ، اوچۇنۇتىي. ?

مال اتدارى.

ئتوولۇر: بۇفرا، آتان، لوك، نار، قوشموق، انگەن،
 بۇفرۇلچۇن، قايىمال، تايلاق، بوتو.

جلقىلار: آيغر، آت، به، آسيى، بىيشتى، قۇنان،
 تاي، قۇلۇن، بايتال، بىشى بايتال، قۇنان بايتال،
 تاي بايتال، آشگى، قىسىرىراق.

اوپىلار: بۇقا، اوگۇز، انهك، اووپاز، قۇنان اووپاز،
 قۇناجىن، بىشى قۇناجىن، قۇنان قۇناجىن، ناپ قۇناجىن،
 تورپۇق، مۇزىۋو.

قويلور: قوچقور، ارك، سوولۇق، قيسىر غالى،
شىيشەك، توقتۇ، بورق، كۈرپۈڭ، قوزۇ.

اھچكىلەر: تەكە، اھرەچ، سوواۇق ادچىكى، چەبچ،
سەرگە، اولاق، باغلەر، (تۇو تەكە چەرى)

✓ آدام ئۇيىلىويت. ئۇو بوزدوپىت؛ جلقى كشىينەيت،
اوىي ھورۇپىت، اھشەك باقىرات. قوي، اھچكى
ماارايىت. ئات ئاۇرۇت. قارشىر اولۇپىت. مىشىقى
مياۋلايت.

مالدان باشقان ئورت آياقتۇرلار:

ئات، مىشىق، چىقان، سۇۋىسار، تۈلکۈ، مادل،
سۇۋۇر، قاشقۇلاق، آچ كۇسون، چۇو، قارساق،
آيۇق، جولىبورس، آرسستان، ئالبرس، ئۇواوسۇن،
بۇغۇ، مارال، آرقار، قۇلجا، ادچىكى، قۇلان، بوكۇن،
جەيرەن، اھلەك.

قۇشتار.

بۇركۇت، جورۇ، آق قاجر، عبر قازان، تازقارا،
بالتا جۇتار، آق سار، كوك قىيتان، قۇزغۇن، آلاقارغا،

قوڭىز قارغا، چارقارغا، چوڭوتاڭ، قۇلاالى، ساغزغان،
اوکۇ جاپالاق، ئاپۇپ، بابلغان، قۇچقاچ، چىييرچق،
قاردىغاج، چابىلا كەي، بورباش، چىقىچى، تو، غوي،
قارا قاش، تازىچى، تۈيغۇن، قۇش، چۇيلۇ،
قرغىيى، شۇڭقار، اتەلگى، لاچن، جاغالماي تۇرۇمتاي،
كۇيکو، قۇق، قاز، اوردوك، چۈرۈك، چۈلدۈق، تارتار،
قاشقىلاق، بەزبەلەك، تووداق، اوڭلار، كەكىلەك،
عېل، عبودونو، قرغۇول، كوگۇچكۈن، قارقىرا، تۇرنا،
قارابۇر، قىل قۇيرۇق، كۇكۇك، سەينەك.

باقا جىلان.

جىلان، كەسەكەلدىيرەك، اينەلەك، كۈل باقا، قۇرغاق
باقا، تاش باقا.

قۇرت قۇرمۇرسقا.

قوڭىز، عبوي، چايان، قارا قۇرت، كوبۇلواك،
چىرىكەي، چىيەن، كوگۈن، سايغاق، بوجىزوك، آرى،
ايىنەلەك، جورگومۇش، قۇرمۇرسقا، چەگىرتسە.

جەر تۈگۈنۈن آتدارى.

جيغاصدار: قاراغاي، قايك، قارا جيغاج، قاراذان،
قويون-تومۇق، قاراغات، تەرك، تال، آرچا آلچا،
دولونو، چەتن، جاڭغاڭ، سارى جيغاج، تابلغى،
ارغاي، ئات مۇرۇن، جلغۇن، چەكەندە، ئىتوو قۇيرۇق،
چىچىر قاناڭ، قوشۇرچوق، آلتىغاناناشلىبى، تاش
جارغى، چۈچكۈرۈك.

چوبچارلار: قامش، چىي، قۇفراي، قوقۇ، مامىرى
جادىقۇفراي، قارانىن، جالبىن، چەكلددەك، قورغۇشۇن،
شىپۇرالجن، شىپىاق، جلتىرغان، بالىقىرغان، بەتەگە،
توللاڭ، بەدە، چىتىر، آلاباتا، قامغاڭ، ادىراشمان، جانتاق،
قاراغىيىاتا، اوالىڭ، شىيېھەر، ئاوالوڭ،
قوپۇ، جەرچاي، تائان، قرق مۇۇن، دوشۇز سرتى،
قا اقم، كەمرچەك، اشقىن، قوزۇق قۇلاق، قىيمىزدق،
قوجوقات، بۇلدۇرگۈن، ماندالاق، جۇوغازن، تەكدى،
قىيزل قابق، سوغۇن، سارمساق، كوبۇرگۈن، چىيە،
شاشر (فارغانادا)

جهر جۇزۇنۇن آتدارى.

تۇو، بوكسو، آدر، بودۇر، چىپس، قى، جون، سەكى، اورچۇق، بورچۇق، قوقتۇ، قولوت، چوقۇ، زۇو، قابچىغاي، ئاوندۇر، دوگدىر، اوتوڭ، قايقالىڭ، بىدل، بەلەس، ساي، عوبۇو، عدولك، جلغى، جىبىت، ئاوزون، ئور، جايق، جاقا، ئتون، تالا، جازق، قاشات، قاباق، اوي، جار، قۇو، آڭ كىول، تەڭىز، دايىر، بولاق، تۇدۇق، چالچق، سان، شابىش، آراشان، بولۇڭ، مۇرۇن، اۋچ، آشۇر، سەڭر.

سەنات.

ئېرىن، اه كى، ئاۋچ، ئىورت، بىدەش، آلتى، جەتى، سەگز، توغۇز، اون، جىيىرما، اوتنۇز، قورق، آلتىمىش، جەتىمىش، سەكسەن، توقسون، عجۇن، عملك، ئىملىيون، ۳۰، ۲۰، ۱۰، ۹، ۸، ۷، ۶، ۵، ۴، ۳، ۲، ۱، ۱۰۰۰، ۱۰۰، ۹۰، ۸۰، ۷۰، ۶۰، ۵۰، ۴۰، ۳۰۰۰، ۲۰۰۰.

جاڭلتماج.

- 1 - بۇل بال قايماق، قۇداغىيغا ساقتاغان عسۇر ماي بال قايماق.
- 2 - جالايىر باي، تارتار باي! تاي تاقرباي! تاقر جەرگە قويىڭدى جاي قايتارباي، سۇقۇغا سالغان چەقاندىاي ۋەئۈمىر وېب، قايدا قاچب باراسك توپ تارقاباي؟!
- (أفوج رەت تنباي آيتۇۋ كەرەك).

تابشماقدار.

قىدىراتا تاش قويىقۇم، قىزىل اوگۇز بوش قويىقۇم.
اھكى قولۇ بوورۇندا بارى كۇچۇ اووزۇندا.
باسباس، جەلبەس؛ تەكىرەڭنە جازباس. اچىتوق، كولوكوسۇ جوق.
عېركىلەمدى تەبسىدم، عېركىلەمگە جەتبەدم.
تۈودان توب تۇشىدۇ، بۇتۇ قولۇ جوق تۇشىدۇ.

ماقالدار.

او قۇف ئېيلم آزىغى، ئېيلم ارس قازىغى.
سارغارا جورتسوڭ، قىزارا عبورتۇرسۇڭ.
آرغىماقدىن جاقشىسى چابسا كۈلۈك، ساتسا بۇل، آزاماتىدىن
جاقشىسى بوردە مرزا بوردە قول.

اھر اھمگە کسز بولبوس، اھمگە کسز گە ارس قونبوس.
جاشقى بولسوڭ جاتق بول، اۇلۇق بولسوڭ سىلىق بول.
جاشىدا قالجىڭ بولسوڭ، اوسكوندو ملچىڭ بولورسوڭ.
آقل جاشدان چىغات، آسل تاشدان چىغات.
قالغان كوشل، چققان جان، قايتا ساغان تابلايس.

بُز دن ئۇيى.

بُز دن ئويىدۇن آدامى بېشىوو: آتام، اهنىم، بىر اھجم، جانا
بىر قارنداشم بار. باشقا آغا - ئانم جوق. مەن ئوزم سەگىزدىم؛
اھجم، مەندەن الىى جاش اۇلۇقۇ. قارنداشم مەندەن اكىي جاش
كىچقۇ. آتام سوتقى تۈلۈكىدى شىتەيت. اهنىم مەندەن اھجم
أفي اچندهڭى جۇمۇشىدۇ شىتەيت. قارنداشم او كوبۇز اوقۇۋو
أويرونۇب چۇرۇبۇز.

مەن قانىت ب او قۇۋغا بار دم؟

مەنن آبىدى دەگەن قۇرداشم بار اھلە، آتاسى آبىينى او قۇۋغا
بەرگەن. مەن بىر كۇنۇ آبىدى مەندەن اوينىيۇن دەب باردم.
آبىدى ئاوىيۇندۇ كىتەب او قۇپ او تۇرغان اكەن. كىتەبىن تىڭشاسام
اچنده: جوموق، تابىشماق، ماقال، ارجانادا باشقا قىزق عسوزدۇر
كوب اكەن. او قۇپ او يرونۇسوم مەندا آبىيداي بولور اھلەم
دەب او يغۇ قالدىم. او يگو كەلب بۇل اويمىدۇ آتا، اهنەمە آيتىم.
آتا، اهنەم ماقول كورب، مەنى اھرىتەسى او قۇۋغا بەردى. مەندا
لەمى آبىيداي او قۇپ، جازۇپ ئاوىرۇنۇب قالدىم.

قالب ارلار.

اهمگەكتەپ ادكى حاشدا قوييون چابتىم.
اوت جاغب كول ئاُستۇنۇ قازان آستىم.
قالغاندا قازان قايىناب كول اورتتونۇب
قويونىندۇ بىشىپ تۇرغان عمنب قاچتىم.

جۇڭوندۇب چىركەي ئىينىب بور باش سالدىم.
قاتارلاپ قانجىغاما قاز بايلاندىم.
چىركەيم قازدان اوركۇب آلا قاچب،
جىغىلىب بۇتۇم سىينىب قوقىيلادم.

چن ارلار.

جارالدق بارىيىزدا آدام بولۇب،
تۇۇغاندا تۈك بلېگەن نازان بولۇب،
• آلتى ايدا اهمگەكتەدك چامام كەلب؛
تالىپنىق جل تولغۇندو قاز - قاز تۇرۇب.

قاز تۇرۇب آياق باستق آپل - تاپل.
قەن ناچار، جوق اھسەبتۇن اھسەن آقل.
اھنەدەن اھمچەك اھىب، عتۇسۇن تالانب،
بايقادق آندان باشقىا كىمەر جاقن.

ءەتل چىدى كەلگەن كەزدە اھكى جاشقا؛
قوشۇ - آلباي سوزدۇ آيتا آلدق باشقا - باشقا.
ئېرىخ چۈچۈچۈك، بۇ قاشقىدى آرناب الب،
تالاشدق چوڭدورمەنەن اچەر آشقا.

عتورت بەئىدە تالاب قىلىق چۈكۈ جىناب،
جۇڭوردىك جىلاڭ آياق جاندى قىناب.
أۇرۇشۇب، كورنگۈندۇ الغابستان،
رەتكە ئۇشۇ آلادق كىشى سىيىلاب.

قرغىزغا باشقا تىلەن قاتشقان سوزدور اۇچۇن آلغان تىپىش تامغاڭارى.

خ - خ

بالدار خات جازغان، خاتدا ئېرىخ خىلا خابار جازغان. آجىنن
خۇلقۇ بۇزۇلدى. آتخانادا آتام آت بايلاب جاتات. آسان قىلادان
خازىر كەلدى. باسماخانادا كىتەب باسىلىپ جاتات. ار كىم ئوز
خىال جورىيەن تابات. خۇرىيەت بىولىدۇ خۇلقۇڭىدۇ تىي،
خورۇق، زاردق كوردۇم دەب قورقىبو. خالق قامن لوپلۇغون
ازامات خايراتتۇر بولوت. آلماخان آيلغا كەتسە، جىدەخان تاماق
قىلات. اىلدا اورۇق سرخو جوق.

ف - ف

فاسق آدام فایداسز بولوت. جۇرت جۇتابايت. باي فارمان قىلىۇدان قالدى. كەده يى عاشتى قولۇنا آلدى. ساف آلتىندى سارى جەزدەن آيرار ۋاقت جەتدى. جافا چەگب جاي كەتۈپ جازغانچاقتن بەلگىسى. اهكى فاقر عبر تۇقۇر بولۇپ اووقات قلغىلا. سافارغا بايىمەن چىساڭ باپاڭىدان آيرىلاسنىڭ. قانىت، قاغاز فابركتە جاسالات. آقلۇقۇ آدام فىكىرىلۇقۇ بولوت.

ف - ھ

آھ - اۇھ قىنالغاندىن بەلگىسى. گۇوهار ھام جووهار تاش اتتارى. گۇوهار فارسى عسوزۇق. جووهار آراب عسوزۇق. فاھاملى ادام بايقاب بىلەت. جامان ئۇيىدۇن ھاۋاسى ساسق بولوت. ھەچتەن كەچ آرتق. اھرىدىگەڭ بار اھسەن جوق، ھەچتەمە مەنەن ئاشىڭ جوق. آقلۇقۇ آدام ھار نەرسەگە ئاوزنچو باها بەرەت.

آدام اتتارى.

اھرىكەك آتتارى: تولتۇي، قاراچ، بايتىك، توېبەلولوت، بالباي، بالباق، اوركۈن - باي، باترو - بەك، عمقتى - بەك، جانتايى، اورمۇن، چولپۇنباي، اسمایيل، اسقاق، جاراش، بەلەك، توقۇ، قوچقورباي، توققۇرباي، آسان، ئۇسون، آبدىلدا، آبدىكەرم.

لۇرغاچى أتتارى: زەينەب، آجىار، آيشا، راقىيە، باتىما، قالىچا،
جامىيەلا، چولپۇن، آيى - چۇرۇك، بۇرلۇقا، تولغۇن آيى، جاڭل،
آقىلاي، بوتو كوز، آيغانش، سالىيقات، بۇرۇلقات، قاشقان،

كۈن اتتارى.

أشەمبى، جەكىشەمبى، دۇيىشەنبى، شەيىشەنبى، چارشەنبى
بەيىشەنبى، جۇما.

تابىشەماقتار.

تالڭ قالارلىق ئېرىت بار،
عافى باغا آلات، «أۇرو آلبايت.
آياغى جوق ئۇرۇرۇ آلبايت.
كۆمەيگو سايىساڭ سوز قىلات،
تىلن آدام بىلە آلبايت.
رۇخساتىزز آل اتدهن،
آدام اوپىگو كىرە آلبايت.

ءاومر - ئاومر ئاومردون،
جاڭقان اوتنۇ كۆرمەردون؛
ئاونۇ زاڭار قوچقاج بار،
جو مۇرتقاسى تەمەرەن.

آيى آتتارى.

رۇمچە:	قرغىزچا:
يانۋار	عېرۇن آىي
فيئيرال	جالغان قۇران
مارت	چن قۇران
آپرەل	بۇغۇ
ماي	قۇلجا
ايۇن	تەكە
ئا يول	باش اوونا
أوغۇست	آياق اوونا
سینتا بر	تۈغۈزدۇن آىي
اوكتابر	جەتىين آىي
نویا بر	بەشتىن آىي
دە كە بر	ئاۋىچىدۇن آىي

چن قۇران، بۇغۇ، قۇلجا، جاز آيلارى. تەكە، باش اوونا، آياق اوونا جاي آيلارى. تۈغۈزدۇن، آىي، جەتىين آىي، بەشتىن آىي كۈز آيلارى. ئاۋىچىدۇن آىي، عېرۇن آىي، جالغان قۇران قىش آيلارى.

كۈن اۋزارب، قار اھرب،
سۇق سايىلارغا تولچۇ - اھله.
بۇل قاي كەزدە بولچۇ - اھله؟

كۈندوراسب ئچوب بىشپ،
اھل اوروغۇن اورچۇ - اھله.
بۇل قاي كەزدە بولچۇ - اھله؟

جاڭ جامغر، جەر شابر،
عچوب جاپيراق سولچۇ - اھله.
بۇل قاي كەزدە بولچۇ - اھله؟

سۇقۇدا مۇز بار جەردە قار،
بوروون بوروب سوقچۇ - اھله.
بۇل قاي كەزدە بولچۇ - اھله؟

قرغۇزچا جل آتتارى.

چىقان، افيي، بارس، قويون اولۇف، جىلان، جلقى، قوي،
مهچن، تۈوق، ئات، دوڭۇز.

جل باشى بولۇونۇن تالاشى.

جلقى، قوي، افيي، تۈو، چىقان، ئات، دوڭۇز، اولۇف،
بارس، قويون، مەچن، جىلان بولب بارى جل باشىلىققا تالاشىتىر.
آر قايىسىسى: «مەن بولوم، مەن بولوم» دەب ئاوزدورۇنۇن
تىيشتەن ئې يولورۇن آيتىشىتىر. چىقان قۇرغۇرۇدۇن آيتارلىق
جۇيىسى بولبوغۇندۇن كىيىن قۇولۇق اويلوب: «مەنتىپ تالا-
شۇدان اھچتەمە ئاونبوىت، آندان كورو بارىبىز جلدى قاراب تۇرالى.
كەمېبىز مۇرۇن كورسوك، اوشۇنۇبۇز جل باشى بولولۇ» دەبتر.

متوونۇن بويۇ بىيىك بولغۇندون كىيىن چەقاندىن ئۇزۇن
ماقۇلدابىر. بارى جاردانب جىلى قاراب نۇرغاندا، چەقان
عەتونۇن أوركۈچۈنۈ چىغب آلب بارىنان جىلى مەرىن كو-
رۇبتۇردا جل باشى بولۇپ آلبىر. بويۇنا اشەنب تۇرۇب ئەتتى-
جىلداڭ قۇرقۇ قالبىر.

بالادان ساقتناقۇف ئۇچۇن آيتلغان ئۇزۇن دور.

قاھارلۇقۇنۇن قاسابىنан ساقتنا! قاراپانن دووماتىنан ساقتنا!
خايىرسىز بايدان ساقتنا! سۇفۇسز سايدان ساقتنا! كەربەز
كەدەيدەن ساقتنا، كەكىرەيگەن تلمەچتەن ساقتنا! آلا چاپان
قوجودون ساقتا! آقىرن باسقان مولدوددون ساقتا! قارا
جهەمسىو بىيىدەن ساقتا! قاراڭى تۇرغان ئۇيىدون ساقتا!
شالپاڭ قۇلاق آتтан ساقتا، شالپاپىب جۇرگۈن جاشتان ساقتا!

سانات ارلار.

أَرْغِيمَةَقْتَا جَالْ جَوْقَ دَهْبَ،
آَلْبَايِ تاشتَابْ كَهْتَبَهْ كَهْرَ!
آَزَامَاتَا مَالْ جَوْقَ دَهْبَ،
آَقْلْ سَالْبَايِ كَهْتَبَهْ كَهْرَ.

لۇستا مەنەن دوس بولسوڭ،
نار كەسکەنن آلارسىڭ.
أۇفرۇ مەنەن دوس بولسوڭ،
ئېر بالاغا قالارسىڭ.

فانجىغانىن فاتقانىن،
قاپتال بىلەيت، آن بىلەن
آزماقىن، آزغانىن،
حاقن بىلەيت، جات بىلەن.

قۇرساغى اۋچا توشۇندا!
قۇلاغى قۇيرۇق اۋچۇندا!
ئىتىب كەتسەڭ دىرىداین،
اچەگىسى تىشىندا

سو قۇر قىز مەندەن جەتمىم قىز قاراغات تەرۇڭ
تۇوغا چىعىشىتىر، اهكۈر قايتىپ كەلە جاتقاندا
كۈنۈچۈكىوگۇ تىرىپ آلغان قاراغاتتارن سايىشىپ
تاشماق آيتىشىتىر.

سو قۇر قىزدىن آينقانى!

الا تۈونۈن بۇورىدا
آن لوينوتۇپ جۇرگۈن سىم؟
خەتم بەيیاپ مۇنۇ تاب!
خەتم بەيیاپ مۇنۇ تاب!

قارا تۈونۈن بۇورىدا
قاژق قاغب جورگۈن سىم؟
خەتم بەيیاپ مۇنۇ تاب!
خەتم بەيیاپ مۇنۇ تاب!

اورغور چوردون اوت کفییون؛
اسق کولدون ئان ئافروت.
جهتم بەیباق مۇنۇ تاب!
جهتم بەیباق مۇنۇ تاب!

حەنم فەردىن قابقانى:

آلە تۈونۈن بورۇندا.
آت اوينوتۇپ جۇرگۈندۈر.
بۇرگۇتچۇلور اەمەسىپى
تابىتم بەكەن سوقۇر قز؟!
تابىتم بەكەن سوقۇر قز؟!

قارا تۈونۈن بورۇندا.
قاازق قاغب جۇرگۈندۈر.
قاپقانچىلار اەمەسىپى.
تابىتم بەكەن سوقۇر قز؟!
تابىتم بەكەن سوقۇر قز؟!

لورغۇچوردون اوت کويسو
بۇرۇنۇن كوزۇ جانبايىپى.
اسق کولدون ئان ئافرسو.
باقا چارداب جاتبايىپى.
تابىتم بەكەن سوقۇر قز؟!
تابىتم بەكەن سوقۇر قز؟!

اوشونەتب:

جهتم قز سوقۇر قىزدىن تابىشماقتارن چەچب قاراغاتىن
اوتنۇب آلتىر.

آرسز ئات

كۈن اسق-اھلە. آت آرابا تارتىپ كەله جاتىي آرابانى
كولوكوسۇندۇ ئېر ئات عىيلەن سالب آقاكتاب كەله جاتىي-
اھلە، جولييان ئېر تائش ئان چىغىب: «قايىدان كەلەسەئ؟» دەب
سۇرادى. آندا آرابانى ئىستىندا كەله جاتقان ئات جووب بەردى:
«جول اراق آرابانى آراك تارتىپ كەله جاتام!» دەب.

(اوزگۇنۇن ئاشن ئازۇنۇ جوروا

قالىپىچى مىشىق.

ئېر مىشىق ئا ويگۈ كىرب. بويۇ جەتكەن جەردهن جە گىدەھى
اھچەمە تابا-آلبادى. آلا باقاندىن اھڭ باشقى آچاسىندا سوتۇن
سۇرلۇر تۇرغان اھكەن. آغان چىغا آلباي آبدان آيلاسى
قۇرفۇدۇ. او شونتىپ تۇرغاندا باشقا ئېر مىشىق كەلب «اھ منه
تابىدڭى؟» دەب سۇرادى. باشتاغى مىشىق آيتقى: «اھن كوب
بارى ساسق. آنى كىم جەسەن؟» دەب.

(جەتبە گەن جە كچل)

جىرتق كونوک جە كلرەك.

ئېر قاتىن بۇلاقتان سۇف آلب كەله جاتىي. كونو گۇ جىرتق
اھكەن. بارغان سايىن سۇفۇسۇ جەشىل بولو بەردى. بۇغان قاتىن
قۇۋانىپ كەله بەردى. ئاۋىيۇنۇ كەلب قاراسا، ئېر جۇتۇمىداي-
غانان سۇفۇ قالغان اھكەن.

(اھمگەك آزدان - اونموك آز)

قارغا مەنەن قۇمۇرما

اسق كۈندو قارغا سۇقۇ ازىدەدى. تالادان سۇۋۇلۇ ئېر قۇمۇرما تابقى. قۇمۇردا سۇقۇ بىسکىسى اهكەن. اچزۇگە قارغانىن مەۋىيە جەتىبەدى. قارغا مايدا تاشتارادى تەرب قۇمۇراغا سىلا بىرىدى. قەمۇرانىن تۈبۈنە تاش تولغۇنسۇڭ سەقۇ جوغۇرۇ كوتۇرۇلدى. قارغا آبدان چىپ سۇقۇسۇنىن قانىرىدى. ائر ئاشىن ئادىسىن ئېلىش كەھرەڭىش.

كەرس.

اهكى بالفچى سۇۋدان بالق سۇزىدۇ. سۇز گۈچ چەتكە چىغاردى اوور تارتى باشتادى. بالفچىن ئىبرۇو "سۇز گۈچ جامان، دەدى. اهكەنچى بالفچى "سۇز گۈچ جاقشى. سەن ئاوزۇلۇڭ جامان تارتاسىڭ" دەدى. اوشۇنتىپ اوکۇو كەرىيىشە كەتتى آلار كەرىيىشىپ جانقاندا سۇز گۈچىدۇگۇ بالقتار قاچب كەتشىدى. اكەرس باشقان، كەلگەن باقىتى كەتتىرىمىز.

تالاش.

چىقاندىن اهكى بالاسى ئايىن تالاشدى. اوکۇو ئىلىمنىن تو مېۋگۈنۇ چىيىپ تالاشب جاتشىدى. اوکۇونۇن تالاشب جاتقانىن آسماندان كويىكىو كوردى. تالاش آبدان قىزىغاندا كويىكىو - آكەڭ اوکۇونودا ئالب آلدى.

(جاقىن تالاشىسا، جاتقا جەم).

أقلدۇر سوقۇر

قاراڭىنى ئۇندۇ بىر سوقۇر قولۇندا چىراق قارماپ كەلە
جاتتى اهله جولدىن اوئنوب بارا جانقانىن بىرۇرۇ آيتتى: «مەـ
آقماق، اوزۇ سوقۇر تۈرۈب قولۇندا چىراق آلات سوقۇرغا
چىراقتن اھمنە كەرەگى بار» دەب: آغا اەكەنچى بىرۇرۇ جووب
آيتتى: «جوق سوقۇر آقماق اھمەس، آل أقلىدۇرلىغىنان قولۇندا
چىراق آلب جۇرۇت، بولبۇسو، آنى قاراڭىغىدا بىرۇرۇ سوغۇن
حىفب كەتىمەس بەلە» دەب.

اًلْوَزْفُ شُو اُفْرُونْبِاسْ اُلْچُونْ اوزْگُوْ گوْ حارقْ فل)

اوېلۇر كەدەھى

ئىر كەدەھى اھمەكىسر حان باغانىن دەب اوېلۇرۇن ئۇنىتۇنىنى
تۇرۇ قىدىرىپ تاماق اوْفلادىدا جۇرۇرۇ كۇنۇ گو - اهله، سەھى
بەرگەندەن كىيىن كەدەيدەن اهل آبدان تارفتى. بىر كۇنۇ كەدەھى
ئىر تارق بایىدىن ئاپىزىن باردى. بىاي ئاچب آتقان آشىنان
بەربەي كەدەيدە قۇرۇب چقتى. بایىدان قاققۇرۇچىب، تومسىرۇپ
كەلە جانقاندا اھكەنچى بىر تائىش كەدەھى كەزىيىگب آيتتى:
-لەمگەكىسر حان باقماق جوق، بایىدان آرىڭىدى كەتىرىپ سورپۇ
اًلاغانچا، اھمەك قىلىپ تابقان بىر آياق جارماڭ آرتق اھمەسى؟،
دەب جولىسوشۇن بۇل سوزۇ كەدەيدە آردانلىقى. آندان كىيىن
اھمەك قىلىپ، اھىن سالب اهل قاتارينا فوشۇلىدۇ.

(جاردى بولسۇلۇڭ آردىۋى بول).

قابقانچى مەنەن ئۇنىدولوی.

قابقانچى ئۇنىدولوی قارماپ آلتىر ئۇنىدولوی قابقانچىغا جالىنېتىر: «مەن تەرم آزىز تۆككۈ حارابايت. مەنى قويىوبەردا- چوڭويغۇندۇ آل» دەب، آندا قابقانچى آيتىتىر: «جوق ئۇنىدولويم اھرتهڭىسى قويروقتان بوجونكۈ اوپكۈ آرتق. اھرتهڭىسى اچىكتى اوپلۇب بوجونكۈ بالاەدىن ماقلالىغان آىرىيلو، آل آقلدۇزۇنۇن ئاشى اهمەس».

(اھرتهڭىسى قويروقتان بوجونكۈ اوپكۈ آرتق).

أتا آقىلى.

آتاسى بالدارينا «تاتۇۋ تۇرغۇلا» دەب فانچالق آيتىتىر. بالدارى عتىلەن آلبى - اھلە آرازداشا بەربىتىر. عېر كۇنىۋ آتاسى بالدارينا «بى سايلاام سابۇونۇ آلب كەلب «سەندرغىلا بالدار» دەدى. بالدارى ئىبرىئەن ئىبىرى آلب سەندرى - آشقاڭ جوق. سابۇونۇ چەچىپ آتاسى: «عېرىدەن سەندرغىلاچى» دەدى. بالدارى بارسلداتىپ سەندرېشىپ قويۇشتۇ. سابۇونۇ ميسال قىلىپ آتاسى بالدارينا آيتتى «سەيىلەر آراشداشىپ آراشىاردى آچساشىار، جاڭقى سابۇدوى بولۇسۇشىار؛ بىرىيگب ئۇرۇسوڭور، جوونۇن جەڭىشى قىيىن بولۇت» دەب.

(تىوپىلەكتەن كۇچۇ بىرلىكتە).

مۇقااش.

حازىن كۇنىۋ اھلە. عېزىزىن مَاكتەبەن بالدارى ئىلى تارالىلغان اھمەس. مۇقاشتا بىزدەر مەنەن اوقدۇچۇ - اھلە، بىر - اوقدۇچۇ ئىدان

جالقوو بولۇچۇ. عبر كۇنۇ امېرەڭىز مەندىن مۇقاش مەكتەبىكە بارامن دەب «اویۇنۇنچىتى». جولىدۇ كەلەجانب مۇقاشتىن جالقوو. لۇغۇ قارمادى. ماكتەبىي اونۇنىپ توقويغۇ كەتىب قالدى. مۇقاش توقوييدۇ ساييراب تۆرگان عبر قۇوز چەچققا كەزكىتى. چەچقتن ارى مۇقاشقا آبدان جاھتى. مۇقاش «بۇل جاھشى اردى قايدان «اویروندىلەڭ» دەب چەچقتان سۈرەدى. «مەن بۇل جاھشى اھىدى مەكتەبىدەن «اویروندىم» دەدى. چەپچەق اوچب كەتى: مۇقاش باشقا عبر چەچققا كەزىيگب «ماغا آزراق ساييراب بىرچى» دەدى. چەچق آيتى: «مەن سەنندىدى بەكەر اھەممىسىن، جاش بالدارم بار، ۋاقتىم جوق». مۇقاش آرى بەرى جۇرۇدا بال تارتىب جورگۇن آريغا كەزىيگب «كەل آرى قۇۋالاشب اوینوبىلە» دەدى. آرى آيتى: «مەن بەكەر اھەممىسىن. اوینوغا ۋاقتىم جون، بالسارىيما بال تارتامن، قىشقاڭىز تايارلايمىن» دەدى. دۇنۇيىدو بەكەر جۇرگۇن جان جوق اه كەنن بلەگەن سوڭىز مۇقاش ماكتەبىكە جۇڭۇرۇ. اوشو نىدون كىيىن مۇقاش جالقوولۇغۇن تاشتات جاھشى شاکىرت بولىدۇ.

مەكتەب بالاسى:

بۇ توب بالا قورۇق قايتارب جۇرۇق بىرگۈزىدۇن عبر بالاپان قارماپ آلتىتى. بالدار بالاپاندىن قاناتن قىرقىب بۇتۇنا «جب بایلاب اوچۇرۇق بىرگەن مۇقاش باشقا بولۇشتۇر. بۇل بالداردىن اچىنە مەكتەبىن اوقدۇغان آبل دەگىن عبر بالا بار-اھىل. بالاپانغا بۇورۇ آچب آبل بالدارغا آيتى. «قوېغولا - تەڭتۈشتار، بۇلداғى عىزىزلىرى سىياقىتۇرۇ مۇۇنۇ قاتىباغان جاش. مۇنۇقىينابىي قويىو بەرەللى. بىزدەردىكىنداى مۇنۇن دا-آتا، اهنەسى بار» دەب.

بالدار آبلدىن سوزۇن قاپۇل آلىشىپ، بالاپاندىن اووزينا تۈكۈرۈشىپ دوس بولۇب قويىو بىرلىكلى. آبل بالاپان تۈقۈرالى بولغۇن ئاشتىي آتسىيىنا آيتى. آتسىيى قۇقۇانىپ، آراغا كىيىن، قاغاز، قارنداش ساتىپ بىردى.

تۇرۇق تاي.

حەلەدەتى تۇرۇقتاي!
 حەلەدەن كۈلۈك آن بولسوك.
 مەن اوپادا تۇرۇقتاي،
 مەزگىل جەتىپ چوڭويىسىم.
 كۆكۈلۈڭىنى قۇھاردار
 كىزمۇش جۇڭون قاتسام.
 جارقىراغان سۈرسىداب.
 جاراق - جابىق آسىسام!

شامال مەنەن جارىشب.
 باق بایىگىسىن آلا آلساق.
 سان قول مەنەنسىن سايىشب
 اهل اهمىگەگىن باغا آلساق.
 آتقارا_آلساق ئىز جاقشى
 اهل قارىزىن اوْنۇتىاي.
 كەلمەچەككە ئىز باشچى
 اهستە بولسۇر تۇرۇقتاي!

اباغى.

قرغز ئىتىلندە 24 نچى جىلدا باسلب چىقان ھام چىغا تۇرغان كىيىتەبىتەر:

باشتاقۇچ مەكتەب كىيىتەبىتەرى:

- ١) قرغز آپىهسى آراباي اوْولۇ.
- ٢) فرات كىيىتەبى تىنىستان اوْولۇ.
- ٣) اھسەب ماسەلەسى دаниار اوْولۇ.
- ٤) باستازچ جوراپىا اودارغان: آراباي اوْولۇ.
- ٥) چۈڭدۈرگۈخات تانىتۇۋ آپىهسى | آراباي اوْولۇ، تىنىستان اوْولۇ
 | ھام دانيار اوْولۇ.

كوركوم آدابىيەتتار:

- ٦) سەكەتباي ماشھۇر بوغاجىنلىقى ناغان: آراباي اوْولۇ.
- ٧) سەممەتىيدىن آيچۇرۇك بارغانى (تىنبەكتەن)
- ٨) فاناتتۇلار مولۇو قىلچ. قرغز كەھەسىيەسى.
- ٩) جوموقۇردون جىيىنتق (قىزق)
- ١٠) قاسم تىنىستان اوْولۇنىن ئاولو گۈدۈرۇ.
- ١١) جولدوش لەنىن ئۆچۈن آيتلەغان قوشوق ھام ئىسقاچا ئونۇرۇ، كور
 گون ۋاقىبىاسى.

قرغز مەكتەبىيەسى،

كويز
الطبخ
الحادي

تۈزۈر ا	خاتا	جول	بىت
آش	اش	7	9
اوچو	اوچو	7	14
قابىقال	قابىقال	4	15
ارغۇزۇ	اييرفو	10	22
تۈغۈزۈز	تۈغۈزۈز	7	23
تالا	تالا	13	24
تەرەز	تەرەز	5	28
عازورت	تۈرقى	5	28
اەل	اەل	5	29
تاي قۇنالىچىن	تاي قۇنالىچىن	15	35
تۈرگۈزى	تۈرگۈزى	3	37
ا، لۇزۇ	—	12	39
آيدىدايى	آيدىدايى	20	41
آركىم	اركىم	14	43
آزامات	ازامات	17	43
اىلدە	اىلدە	18	43
آتىمارى	اتىمارى	9	44
آدام	ادام	10	44
چەڭلىك	چەڭلىك	16	51
اوکونۇدا	اوکونۇدا	19	52
اردى	اوردى	9	55

باشقى سوزدو اۇم سېپىيىن ۶ مەندەن ئ آلماشب قالغان تۈزۈب اوقدۇ نىيىش.

в 1-й Образцовой
Мусульманской
Типо - литографии
Средне-Азиатского
Государственного
Издательства

12 000 000